

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Охріменка Олександра Святославовича
«Повсякденне життя міст Англії XI-XIII ст.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
зі спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія

Актуальність роботи зумовлена зверненням до аналізу урбанізаційних процесів в Англії у добу середньовіччя, що відкриває можливість для подальших, зокрема, компаративних досліджень розвитку європейських міст. Звернення до історії повсякдення дозволяє досліднику наблизитися до життя звичайної людини в минулому, що викликає інтерес не лише серед вузького кола науковців, але й серед поціновувачів історії, актуалізуючи минуле для сучасників. Автор також залучив до вітчизняної історичної науки важливий пласт джерел та британської історіографії з повсякденного життя середньовічних міст Англії XI-XIII ст.

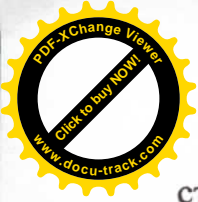
У пропонованому дослідженні, на основі зібраного емпіричного матеріалу та за допомогою теоретичних напрацювань дослідників історії повсякдення, дисертант ставить за мету дослідити повсякденне міське життя Англії XI-XIII ст. Мету роботи автор конкретизує у низці завдань (С.5).

Рецензована дисертація характеризується науковою новизною, містить у вступі необхідні елементи наукового дослідження – об'єкт, предмет, мету, завдання.

О. С. Охріменко обґрунтував хронологічні межі дослідження, де нижню межу – XI ст. – пов'язує з Нормандським завоюванням, яке заклало основи середньовічної урбанізації, тоді як верхню – XIII ст. – з процесом трансформації англійського міста у пізньосередньовічне (С.5-6), окреслив географічні межі дослідження (С.6).

Для досягнення мети в роботі використано загальнонаукові та загальноісторичні методи, а також методи інших наук – математичний, соціально-психологічний, метод картографування та інші.

ВХІД. № 683 н/з
Від " 27 " 09 2016р.
Відділ діловодства та архіву
Львівського національного університету
імені Тараса Шевченка

Дисертант обґрунтував у вступі новизну, практичне значення роботи структуру, яка відповідає поставленим завданням.

Робота пройшла необхідну апробацію, оскільки була апробована на 11 конференціях, більшість з яких – міжнародні, а основні положення дисертації викладено в 17 публікаціях, серед яких – 8, опубліковано у фахових наукових виданнях, зокрема дві статті вийшли у зарубіжних виданнях.

Необхідно відзначити, що О.С. Охріменко використав достатню кількість джерел та літератури – загалом 529 найменувань у списку використаних джерел та літератури.

Перший розділ дисертації присвячено історіографії та джерельній базі дослідження. Під час аналізу наукових напрацювань, присвячених проблемі дисертаційного дослідження, автор виокремлює етапи розробки проблеми, які увиразнюються за підходами: топографічний, політико-управлінський, соціально-економічний, комплексний. Автором досліджено ґрунтовний масив фахової літератури з історії середньовічного англійського міста (С. 15-43). За основу аналізу напрацювань попередників дисертант взяв критерій країни походження автора: британська, радянська та російська, зарубіжна історіографія. О.С. Охріменко цілком слушно зробив висновок про брак наукових праць, присвячених проблемі дослідження, в українській науці.

Останній підрозділ першого розділу присвячено аналізу джерельної бази роботи (С.43-61). Використані автором джерела типологізовані на три основні групи: писемні, художньо-зображувальні (або візуальні), археологічні (або речові) (С.44).

Другий розділ дисертації «Матеріальний побут міст Англії XI-XIII ст.», розподілений на параграфи присвячені дослідженню будинку англійського бюргера (С.62-74), раціону харчування в місті (С.74-86), соціальним кодам одягу (С.86 - 100).

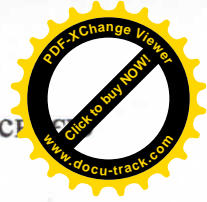
Дослідник вказує, що приватний та публічний простір англійського бюргерства зосереджувалися довкола будинку, який у внутрішньому оздобленні стає проявом індивідуальності господарів та втілює прагнення до

комфорту. Автор зазначає і про поступовий перехід від дерев'яних до кам'яних споруд, а також про гігієну побуту, яка була характерна для англійців того часу (С. 74). Під час дослідження раціону харчування в англійському місті доби розвиненого середньовіччя, дослідник доходить до висновків про те, що міський простір впливає на систему харчування, з'являються такі явища, як «швидка їжа», харчування поза домом, урізноманітнюється раціон, створюється міський міф про «харчовий рай». Останній параграф третього розділу присвячений соціальним кодам одягу, де дисертант зазначає, що «костюм англійських міщан доби розвиненого середньовіччя був особливим культурним кодом, який був зрозумілий сучасникам настільки, що вони уникають його опису» (С.97), тому стає незрозумілим, звідки ж взявся фактологічний матеріал для написання даного параграфу.

Третій розділ дисертації «Хронотоп повсякдення англійських міст XI-XIII ст.», розбитий на чотири підрозділи, присвячені висвітленню часовим уявленням жителів міст, просторовим структурам в уявленнях бюргерства, праці та відпочинку, міській комунікації (С.100-147).

О.С. Охріменко, аналізуючи часове уявлення жителів англійських міст досліджуваного періоду відзначає, що ще не відбулася секуляризація часу, джерела не підтверджують завершений перехід від «часу церкви» до «часу купця» (С.111). Під час розгляду міста як простору в уявленні бюргерства він зосередив свою увагу на таких просторових характеристиках, як зручність та безпека, близькість до джерел сировини та комунікацій (С.113), та дійшов висновку, що визначними елементами простору були, як створені людиною споруди, так і природне середовище, яке впливало на формування міського простору. В досліджуваній період в Англії змінюється і розуміння праці та відпочинку, автор дисертації виокремлює їх наступні виміри у просторі міста: будинок, вулиця/площа, дорога та відзначає таку характерну рису, як прагнення міщан до перегляду релігійних канонів з метою збільшити кількість робочих днів (С.132). Дисертант, розглянувши міську комунікацію, вказує на той факт, що міста Англії XI-XIII століття стають центрами комунікації на всіх рівнях та

між всіма верствами, «формує...четверту групу – міщан зі специфічною системою комунікаційних символів» (С.145).

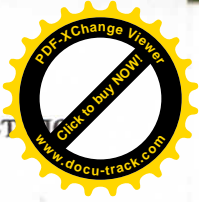
Четвертий розділ роботи «Публічне та приватне життя міст Англії доби розвиненого середньовіччя», який складається з чотирьох параграфів, в яких висвітлено систему самоврядування, міські корпорації, шлюб та сім'ю, становлення індивідуальності в містах Англії (С.147-189).

Автор зазначає про особливі умови організації самоврядування англійських міст та висвітлює владні відносини за лініями «місто - король», «місто - графство», а також розглядає власне саме міське самоврядування в організації повсякденного життя за трьома головними потребами: будівництво, безпека та чистота. Дисертант в окремому підрозділі проаналізував міські корпорації на основі власної класифікації, де виокремив шість груп міщан: «управлінці», «торговельно-виробничі громади», «військові», «інтелектуали», «релігійні верстви» та «маргінальні групи» (С.159). Під час аналізу інститутів шлюбу та сім'ї, О.С. Охріменко зосередився на їх емоційно-психологічній складовій та дійшов до висновків, що «... сім'я як приватна сфера міського повсякдення була наповнена емоційним ставленням подружжя один до одного, до своїх дітей». Автор також вказує і на такі характерні тенденції для повсякденного життя англійських міщан, як розширення прав жінок, розвиток малої сім'ї та парубкування (С.180). На думку автора дисертації, в англійському місті XI-XIII століття людина вже проявляла власну індивідуальність через стиль одягу, зачіску, мову поведінку тощо (С.187).

Підсумовуючи результати дослідження, автор подав аргументовані висновки та сформулював узагальнюючі положення, які підкріплені фактологічним матеріалом дисертації.

Загалом, високо оцінюючи результати наукового пошуку, проведеного дисертантом, варто відзначити, що праця не позбавлена низки недоліків, які потребують доопрацювання при подальшому дослідженні:

по-перше, виникає проблема кореляції одиничного та загального, тобто, як саме дослідник розрізняв у ході дослідження, яке явище є індивідуальним

уровнем діяльності конкретної особи в конкретному місті, а що стосується тенденцією, або характерною рисою для усіх міст Англії XI-XIII ст.;

по-друге, використання ретроспективного методу, саме як методу в історичній науці, є поширеним у вітчизняній науці, але є доволі дискусійним, а використання картографічного методу при створенні ментальних карт Лондона та Честера потребує додаткового роз'яснення.

по-третє, під час аналізу історіографії бракує чіткості у виокремленні дослідників радянської та російської історіографії (С.30-35);

по-четверте, автор в підрозділі 2.1 зазначає, що писемні джерела «умовно поділяємо на три підгрупи: документальні, законодавчі та наративні» (С.44), однак, на думку опонента, перші дві групи доцільніше об'єднати в комплекс актових джерел, також викликає питання віднесення до «документальних» джерел юридичних трактатів (С.48);

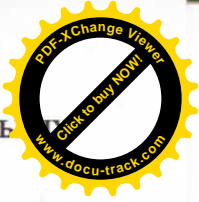
по-п'яте, у підрозділі 4.2 корпорація науковців досліджується автором на прикладі медика (лікаря), що є невірним, оскільки не кожен лікар був науковцем.

Водночас, відзначені недоліки не знижують наукового рівня дисертації, не впливають на загальну позитивну її оцінку. Вважаємо, що дослідження дисертанта стане вагомим внеском у розробку даної проблеми на теренах української історичної науки.

Дисертаційна праця «Повсякденне життя міст Англії XI-XIII ст.» є самостійною, творчою, завершеною, цікавою, сумлінною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що відповідають тим науковим завданням, які були поставлені автором.

Висновки та узагальнення, сформульовані в дисертації, є цілком виваженими, відповідають структурі праці й викладеному в ній матеріалу.

Запропоновані матеріали дисертаційного дослідження можуть бути впроваджені до навчального процесу, зокрема під час підготовки навчальної та навчально-методичної літератури та розробки навчальних дисциплін та

пецкурсів присвячених історії середніх віків, історії європейсь
урбанізаційних процесів, історії повсякдення Англії.

Автор виконав комплекс вимог щодо оформлення дисертації. Виконане дослідження оцінюється позитивно.

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Вважаємо, що за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною визначених та розв'язаних завдань, обґрунтованістю основних положень, науковим значенням дисертаційна праця Охріменка Олександра Святославовича «Повсякденне життя міст Англії XI-XIII ст.», відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 „Порядок присудження наукових ступенів”, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент –
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та
міжнародного права
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

І.Ю. Слюсаренко

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Слюсаренко І.Ю.
(ПІБ)
проф. Олександр Васильович
Директор

БХІД. № 683 н/к
Від 27 09 / 2016р.
Відділ діловодства та архіву
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка